

Кітайскія майстры, імкнучыся здабыць гармонію, стварылі ўнікальную мастацкую культуру. Трапяткое стаўленне да мастацтва, уласцівае кітайскай культуры, знайшло адлюстраванне ў мастацкім асэнсаванні з'яў навакольнага свету. Творы ўсіх відаў мастацтва праймае надзвычайнае імкненне кітайскіх майстроў да дэталізацыі і сімволікі.

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. Чым дэкаратыўна-прыкладное мастацтва Старажытнага Кітая адрозніваецца ад дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва іншых старажытных культур? Назавіце некалькі адрозненняў, пацверджаных мастацкімі прыкладамі (электронны дадатак).

2. У сучасным Кітаі мастацтва каліграфіі па-ранейшаму выклікае глыбокую павагу. Кітайцы асвойваюць іерогліфы рознымі спосабамі: вывучаюць у школе, ствараюць на іх аснове творы мастацтва і нават малююць вялікімі пэндзлямі на асфальце. Як вы думаеце, чаму каліграфія настолькі актуальная ў культуры Кітая ў наш час?

ТВОРЧАЯ МАЙСТЭРНЯ

Адным з найбольш распаўсюджаных у Кітаі з'яўляецца іерогліф «чалавек». Ён уяўляе сабой схематычную выяву чалавека. Выкарыстоўваецца ў мностве слоў і сказаў для абазначэння і аднаго чалавека, і мноства людзей.

Акуратна перанясіце гэты іерогліф на паперу. Што падалося вам складаным? Прыдумайце і намалюйце лагатып (эмблему, постар) з яго выкарыстаннем.

Іерогліф
«чалавек»

§ 15. МАНУМЕНТАЛЬНАСЦЬ АРХІТЭКТУРЫ І СКУЛЬПТУРЫ СТАРАЖЫТНАГА КІТАЯ

Калыскай старажытнакітайскай цывілізацыі былі даліны буйных рэк. Чаргаванне горных хрыбтоў і глыбокіх лагчын не толькі надзяліла Кітай мяккім кліматам і ўрадлівымі глебамі, але і рабілася прычынай стыхійных бедстваў. Аднак не толькі складаныя

Вялікая Кітайская сцяна (III ст. да н. э.)

прыродныя ўмовы паўплывалі на характар архітэктурны Старажытнага Кітая. Разуменне архітэктурнага збудавання як часткі ландшафту дапамагала доўгім па-майстэрску ўпісваць будынак у навакольнае асяроддзе.

Вялікая Кітайская сцяна. Самым вядомым і велічным архітэктурным збудаваннем Старажытнага Кітая з'яўляецца *Вялікая Кітайская сцяна*. Яе будаўніцтва было распачата ў III стагоддзі да н. э. для абароны паўночнай мяжы Кітая ад набегу качэўнікаў. Узводзілася збудаванне не толькі як абарончая сцяна з вартавымі вежамі, але і як адна з лепшых дарог.

Будаўніцтва сцяны вялося адначасова ў некалькіх раёнах. Таму і матэрыялы выкарыстоўваліся розныя. У адных месцах сцяна насыпалася з зямлі і абліцоўвалася цэглай, у іншых — выкладвалася з каменных пліт. Часткова ў яе будаўніцтве былі скарыстаны фрагменты каменных гарадскіх сцен, пабудаваных у папярэднія эпохі.

Шырыня Вялікай Кітайскай сцяны складае пяць-шэсць метраў. Яе вышыня вагаецца: самыя высокія ўчасткі сцяны з байніцамі

Вялікая Кітайская сцяна

ланцуга, гарманічна зліваючыся з прыродным асяроддзем. Яе існаванне сцвярджае ідэю велічы кітайскай цывілізацыі.

Жыхары Паднябеснай называюць Вялікую Кітайскую сцяну «земляным драконам». Якія канструктыўныя дэталі падказалі такі вобраз?

Прыгажосць і гармонія традыцыйнага жылля. Пры будаўніцтве жылых дамоў у Старажытным Кітаі ў асноўным выкарыстоўвалі гліну і дрэва. Недаўгавечнасць гэтых матэрыялаў тлумачыць, чаму да нашага часу не дайшлі прыклады тагачаснай жылой архітэктуры. Пра тое, як былі ўладкаваны дамы, можна даведацца пры вывучэнні археалагічных знаходак.

Кожнай сям'і патрабавалася жыллё з вялікай колькасцю памяшканняў, бо пад адным дахам жыло некалькі пакаленняў. Усе жылыя

і зубчастым завяршэннем дасягаюць дзесяці метраў. Пашырэнне ўнізе надае абарончаму збудаванню большую ўстойлівасць. На адлегласці палёту стралы былі прадугледжаны дзорныя вежы, якія давалі магчымасць воінам трымаць абарону. У моманты небяспекі на вежах запальвалі сігнальныя агні.

Будаўніцтва Вялікай Кітайскай сцяны расцягнулася амаль на 2000 гадоў. Даўжыня гэтай зубчастай звілістай стужкі перавышае 3000 кіламетраў! Нягледзячы на сваё суровае аблічча, Вялікая Кітайская сцяна нібы струменіцца лёгкай стужкай па вяршынях горнага

памяшканні размяшчаліся вакол унутранага дворыка, туды ж выходзілі ўсе вокны і дзверы.

Дом багатых людзей часта ўключаў у сябе шматпавярховае збудаванне накшталт вежы. Яно адлюстравана ў *керамічнай мадэлі дома*, знойдзенай пры раскопках старажытнага горада ў правінцыі Хэнáнь. Майстар стварыў з гліны копію чатырохпавярховага дома. Керамічная мадэль вышынёй 155 сантыметраў да драбнючкіх дэталёў перадае аблічча жылля.

Перад уваходам у дом — невялікі дворык. Туды можна патрапіць праз вялікія вароты, якія падтрымліваюцца слупамі. Слупамі быў умацаваны і каркасны дах. Першыя два паверхі жылля найбольш масіўныя. Кожны наступны паверх крыху меншы па памерах і завяршаецца асобным дахам. Кожны паверх дома ўпрыгожаны па-свойму: сцены першых двух пакрытае жываліс, а трэці выдзелены ажурнай агароджай балкона. Цікава, што дахі выступалі далёка за межы дома. Магчыма, такім спосабам людзі засцерагалі сваё жыллё ад ападкаў і ратаваліся ад пякучага сонца. Бо такія дахі даваў цень на ўвесь паверх. Самі кітайцы форму даху параўноўвалі з разгорнутымі ў палёце крыламі фазана.

Керамічная мадэль кітайскага жылога дома (I–II стст.)

Пахавальны рэльеф дынастыі Хань. Фрагмент (III ст. да н. э. — III ст. н. э.)

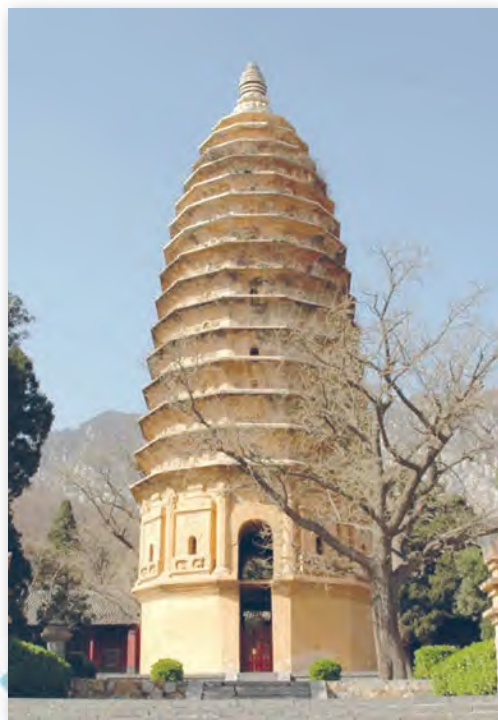
У палацавыя комплексы вяльможаў і імператараў акрамя жылых палацаў уваходзілі і *павільёны* — лёгкія будынкі на слупах з каркасным дахам, вокны якіх служылі «рамай» для зменлівых карцін навакольнай прыроды. На пахавальным рэльефе дынастыі Хань бачна, што ў такіх павільёнах ладзіліся прыёмы — запрошаныя займаліся творчасцю, музіцыравалі, дзяліліся ўражаннямі.

Як вы думаеце, чаму ў сучаснай культуры Кітая па-ранейшаму выкарыстоўваюцца архітэктурныя формы, якія з'явіліся тысячы гадоў таму?

Кітайскія пагады. З распаўсюджваннем будызму ў кітайскай архітэктурцы з'явіўся новы тып пабудовы — *пагада*. Гэтыя велічныя будынкі, якія сімвалізуюць мудрасць і духоўнасць кітайскай культуры, узводзілі ў самых маляўнічых мясцінах. «Вежы скарбаў» з'яўляліся сховішчамі будысцкіх рэліквій.

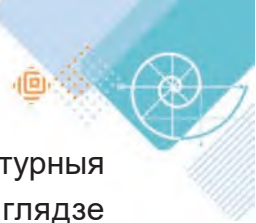
Кітайскія пагады мелі шмат'ярусную форму, якая звужалася да вяршыні. Такая форма сімвалізавала духоўнае імкненне да вышэйшых ісцін. Пагады ідэальна ўпісваюцца ў навакольны пейзаж, дапаўняючы прыроднае асяроддзе і прыцягваючы да сябе ўвагу як мясцовых жыхароў, так і турыстаў з усяго свету.

Пагада Сун'юэ — яркі прыклад старажытнакітайскіх пагад. Своеасаблівым пастаментам для гэтага шмат'яруснага збудавання вышынёй 40 метраў стаў высокі першы ярус. Усе астатнія ярусы

Пагада Сун'юэ каля гары Суншань (VI ст.)

маюць характэрны дах з выгнутымі канцамі. Многія архітэктурныя элементы пагады ўпрыгожаны вытанчанай разьбой у выглядзе кветак лотаса і «палымнеючых жамчужын».

Даследчыкі сцвярджаюць, што сакрэт кітайскіх пагад заключаецца ў яднанні найвышэйшай гармоніі, старажытнай мудрасці і прыроднай прыгажосці. Дакажыце справядлівасць гэтага выслоўя пры апісанні пагады Сун'юэ каля гары Суншань.

Падземны палац і «тэракотавая армія». Адно са збудаваньняў, што найбольш уражвае, падземнае месца пахавання імператара Цынь Шыхуандзі. Па захаваных апісаннях і фрагментах пахавання можна ўявіць веліч царскага пахавання.

Магільны склеп меў мноства залаў, у адной з якіх быў пахаваны імператар. Афармленне галоўнай залы ўзнаўляла той свет, у якім

«Тэракотавая армія». Статуі воінаў з месца пахавання імператара Цынь Шыхуандзі (III ст. да н. э.)

уладарыў Цынь Шыхуандзі. Рэльефныя сілуэты ўзгоркаў і гор, далін і выгінаў рэк на падлозе захоўвалі вобраз вялікай імперыі. Складанне было падобна да нябёсаў, на якіх, нібы зоркі, зіхацелі каштоўныя камяні і жамчужыны.

Пахаванне ўключала і знакамітую «*тэракотавую армію*». З гліны амаль у натуральную велічыню майстрамі былі створаны шматлікія вобразы засяроджаных салдат, суровых афіцэраў, велічных военачальнікаў. Армію суправаджаюць каляснічыя, музыкі, чыноўнікі.

Скульптары адлюстравалі індывідуальнасць кожнага воіна. Кожны вобраз адрозніваецца не толькі рысамі твару, але і эмоцыямі, жэстамі. Дакладна перададзены дэталі вопраткі кожнага воіна.

Падумайце, якія складанасці ўзніклі ў майстроў у працэсе стварэння і захавання «тэракотавай арміі».

Цікавы факт!

«Тэракотавая армія» была знойдзена зусім нядаўна — у 1974 годзе. Кітайскі землеўладальнік, капаючы калодзеж, выпадкова натрапіў рыдлёўкай на галаву статуі. Знаходкі такога маштабу ў гісторыі мастацтва лічаць найвялікшай падзеяй.

Архітэктура Старажытнага Кітая адлюстроўвала маральныя ідэалы і каштоўнасці гэтай краіны, багацце ўнутранага свету чалавека і яго імкненне да найвышэйшых ісцін. Вытанчанасць рукатворных формаў падкрэслівалася прыгажосцю прыроднага асяроддзя. Скульптурныя вобразы чалавека перадавалі яго сілу, мудрасць і баявы дух.

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. Параўнайце асаблівасці кітайскай архітэктуры з архітэктурнымі збудаваннямі іншых старажытных культур. Свае высновы пацвердзіце мастацкімі прыкладамі (электронны дадатак).

2. Уявіце, што вы археолаг, які знайшоў «тэрактывую армію». Ваша задача — упершыню распавесці пра гэту знаходку. Уключыце ў свой тэкст дэталі пра раскопкі, пра значэнне войска для імператара, а таксама пра тое, якія загадкі яшчэ засталіся неразгаданымі.

ТВОРЧАЯ МАЙСТЭРНЯ

Падрыхтуйце для аднакласнікаў віртуальную экскурсію па старажытнакітайскай архітэктуры. Звярніце ўвагу ў сваім апаведзе на ключавыя ідэі старажытнакітайскай культуры, якія адлюстроўваюцца ў архітэктурных збудаваннях. Уважліва пастаўцеся да падбору мастацкіх ілюстрацый. Прыдумайце для экскурсіі арыгінальную назву.

§ 16. ТВОРЧЫ ЁРОК. ПАВЕТРАНЫ ЗМЕЙ

Адным з найстаражытнейшых вынаходстваў жыхароў Кітая з'яўляецца *паветраны змей*. Гэтай «цаццы», здольнай лунаць у небе, каля 2500 гадоў. Змеяў выкарыстоўвалі з рознымі мэтамі: для назірання за ворагам у час вайны або адпужвання злых духаў і прыцягнення ўдачы ў рытуальных і святочных цырымоніях. Мянялася таксама і канструкцыя паветраных змеяў, тэхналогія і матэрыялы. Паводле гістарычных звестак, іх рабілі з бамбуку, паперы ці шоўку.

У час Міжнароднага фестывалю паветраных змеяў у Кітаі

Матэрыялы:	Этапы працы:
дзве доўгія бамбукавыя шпаккі;	1. Ствараем «хрыбет» змея. Разразаем адну са шпак на дзве часткі ў прапорцыі 2 : 1 і злучаем іх у форме крыжа з дапамогай скотча.
ліст паперы фармату А4;	2. Прыкладаем «хрыбет» на ліст паперы і алоўкам адзначаем яго даўжыню і шырыню. Выразаем атрыманы ромб, пакідаючы прыпускі ў 1–1,5 см. Мацуем канструкцыю да паперы скотчам. Зава-рочваем прыпускі, загортваючы канцы шпак. Мацуем скотчам вуглы атрыманага ветразя.
празрысты скотч;	3. Робім «аброць» змея. Прасоўваем у іголку нітку, у два разы даўжэйшую, чым шырыня хрыб-та. Праколваем дзве адтуліны па абодва бакі ад шпак на адным з вугоў крылаў ветразя. Цягнем нітку і завязваем яе вузлом. Мацуем месца праколу скотчам з двух бакоў. Другі канец ніткі прымацоў-ваем на другім крыле.
нажніцы;	4. Другую частку «аброці» мацуем у вугле «носа» ветразя і пасярэдзіне доўгай шпаккі. Абедзве часткі «аброці» звязваем вузлом.
шпулька тры-валых нітак;	5. Ствараем лёер — нітку, з дапамогай якой змеем кіруюць. Яго даўжыня залежыць ад вышыні палёту. Адмотваем патрэбную даўжыню на ўтулку ад паперы, другі канец трывала мацуем на вузле «аброці».
іголка з шыро-кім вушкам;	6. Апошні штрых — дэкарыруем хвост і крылы паветранага змея з дапамогай навагодняга «дож-джыку» або рознакаляровых нітак. Ветразь — любой даступнай тэхнікай (акварэль, фламаста-ры, аплікацыя). Тут неабходныя толькі ваша ўяўленне і фантазія!
ўтулка ад папяровага ручніка;	
просты аловак;	
лінейка;	
навагодні «дожджык»;	
матэрыялы для ўпрыгожвання	

Паветраныя змеі папулярныя і сёння. Напрыклад, у Міжнародны дзень паветранага змея ў неба ўзнікаюцца фігуры цмокаў, рыб, птушак, міфалагічных персанажаў і нават прадметаў побыту.

Вырабіць самага простага паветранага змея зможа кожны. Падрыхтуйце неабходныя матэрыялы і выконвайце этапы працы.